

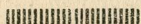
повний огляд цілої його діяльності. Вона згори не обчислена на зовнішні ефекти, відбувається незаметно, далеко від життєвого гамору. — Її висліди покажуться щойно згодом, поширюючи повільно наукову і католицьку атмосферу у наших громадянстві.

Нововибрана Рада БНТ (в складі: голова: о. мітр. і рект. др. Й. Сліпий, ген. секретар: др. К. Чехович, дир. бібл.: о. др. М. Конрад і скарбник: о. др. І. Чорняк) дає зповні запоруку, що наукова діяльність Т-ва буде й надалі розвиватись правильним шляхом.

Вистава католицької преси цілого світу відбудеться в Римі і триватиме від квітня до жовтня цього року. Наша католицька преса візьме участь у ній у павільйоні східних обрядів. Підготовкою до вистави займається у нас Генеральний Інститут Католицької Акції під проводом дра М. Дзеровича. До співпраці запрошено також представників наших музеїв, бібліотек і фотографіки, щоби по мистецьки прикрасили на виставі відділ нашої католицької преси та надали їй відповідне національне тло.

Ucrainica. В ілюстрованому місячнику „Il Venturo“, який виходить у Венеції, в ч. 4 за 1935 р. поміщена стаття п. н. „Vassyl Dyadyniuk pittore veloce“. В ній автор Б. Л. Рандоне широко розписується про творчість В. Дядинюка. В першу чергу бере під увагу українські історичні образи мистця, які він виконав у Парижі технікою темпера. Автор статті звертає увагу, що ці образи, „окрім їх першорядної артистичної ваги, мають значіння історично-політичне та історично-малярське“. А далше говорить, що В. Дядинюк „виявляє малярські якості найбільшої вартости, рідкий і живий змисл кольору та абсолютне володіння рисунком“.

Errata. Др. Волод. Левицький, відомий наш фізик, звернув нам зовсім слушно увагу на кілька похибок в перекладі статті Еддінгтона: „Упривілейоване становище землі у всесвіті“. („Дзвони“ ч. 11 с. р). Саме читається не „Лявель“, як там надруковано, а „Ловель“ (Lowell), не „Гукслі“, а „Гекслі“ (Huxley), не „Жорж“ Дарвін, а „Джорж“, не „Й. Янс“, а „Джемс Джінс“ (James Jeans). Далше Др. В. Л. вказав, що в нашій науці фізики є вже прийняті деякі терміни, яких перекладчик не держався, а то: не „мряковиця“, а „мраковина“, не „мряковицевий“, а „мраковинний“, не „зв'язні пруги“, а „дуговинні лінії“, не „звільняє дроганія“, а „звільняє частоту дрогань“, не „зоряну мразу“, а „зоряну мраку“, не „Нови“, а „нові звізди“, не „луч світла“, а „промір світла“, не „білий ціпок на Марсі“, а ліпше „біла шапка“ (в ориг. calotte), не знаки на Марсі, а „лінії“, або „канали“, не „твориво“, а „матерія“. В редакційній замітці сказано „незгідні з засадами механіки“, а слід сказати „ввіткові, а проте згідні з засадами“. — За оті фахові уваги їх авторові дуже широ дякуємо. *Редакція.*

Рецензії.

Наталена Королева: 1313. Повість з середньовіччя. Окладинка В. Дядинюка, Бібліотека „Дзвонів“ ч. 9. Львів 1935, стор. 113 + 3 нпг., 8°.

Наталена Королева: Во дні они. Нариси. Окладинка В. Дядинюка. Бібліотека „Дзвонів“ ч. 11. Львів 1935, стр. 38 + 2 нпг., 8°.

Чимало книжок появляється на сучаснім книжковім ринку. Але „багато званих, мало ізбраних“. Більшість з них проходить крізь душу читача, чи то як води рвучкого потоку, не залишаючи замітнішого сліду, то знов як хвилі каламутного плеса, що осаджують на дні пісок і грязь та замулюють проливи вищого духового наставлення. Тільки деякі книжки — чисте питне джерело серед сучасної духової пустелі, джерело, що на перловому дні відбиває небо і зорі, джерело, що чистими водами вливає нові сили в читача, спрагненого від сучасної духової спеки. До таких якраз книжок належать оба твори Н. Королевої. Вони — це здорові полудневі овочі, повні антирахітичних й антиневротичних вітамінів духа, подані з новою елегантністю, ще й на настільнику мистецької роботи В. Дядинюка.

В повісті „1313“ виводить авторка постать людини, що односторонньо, в однім лише напрямі розвиває свої здібності, занедбуючи і не плакаючи інших сил душі, через що тратить ступнево звязки зо своїм оточенням і Богом, в своїх успіхах дає себе піврати надмірним гордошам, щоби врешті скінчити катастрофою. Константин Анклітцен, син лицаря, занятий лабораторійною альхемічною працею, не чує ні слів надвального капеляна, ані не бере участи в лицарськїм житті, не хоче навіть вийти до гостей без уваги на гострі напіння батька. Перед батьківським гнівом втікає переодягнений потайки з дому і стає здібним учнем альхеміка-фізикуса в Фрейбурзі. Захоплений своїми плянами винаходів нехтує щирою любовю молодой вродливої Колюмби, а щоб батько не відкрив місця його шовку, вступає до монастиря, приймаючи імення Бертольда. Тут доконує цілу низку корисних винаходів, але, зайнятий своєю працею, занедбує релігійні обовязки й відчується від чернечої братії. Вияви великої пошани до нього як великого вченого родять в нім гордість. За підшептами злого духа в постаті ченця Бертрама починає вважати себе надлюдиною, півбогом, якого не обовязують ті самі закони, що і „сіру людську масу“ і який додачує безсмертність душі в доконанню надзвичайний діл. Врешті справді винаходить стрільний порох (в р. 1313.), що згодом висадив в воздух монастир враз з самим Бертольдом Шварцом і всіма ченцями. — Константин Анклітцен, згодом чернець Бертольд! Чи ж не додачуєте в нього символу трагедії новітнього людства? Чи ж не новітню людину відчушили від Бога переріст фахової праці, винаходи і техніка, односторонній розвій розуму з одночасним занедбанням почувань? Новітня людина, як Бертольд своїми винаходами, така оглушена туркотом машин та галасом довокруги попиту і подажі, що невидимі сили — підстава всякого реального життя — не доходять до її свідомости; живуть вони в її памяті, як спомини дві дитинства, що бліднуть немов білі вітрила корабля на тлі неба й вод. Сучасна техніка і цивілізація зробила людину гордою, а „убивши своєю гордістю свою релігію — як каже В. Липинський — людина віру в Бога заміняє вірою в себе і свою чудодійну силу... містицизм релігії вона заміняє містицизмом магії. І в цій же самій хвилині вона дає повну волю своїм фізичним, матеріальним пристрастям; вона визволяє і дає свободу всьому, що в ній є тілесного, звірячого і що вона при помочі і во ім'я релігії досі здержувала“. Ілюстрацією тієї правди є якраз постать Бертольда, який врешті доходить до ось таких думок:

...„Правдиве безсмертя не те, що його здобули „вмерлі за свою правду“. Ні, безсмертя належить тим, котрі за „свою правду“ вмили й мали відвагу посилати на смерть інших, безоглядно на всяку мізерію довкола, йшли вперед, до своєї мети, не помічаючи маси покірних їхньому наказові рабів. Герой Македонський... Цезар... Карло Великий... Це — справжні безсмертні — і поза чернечими рефектаріями. Це — герої, напів-боги, що здобули собі вічне життя через смерть інших...

Барви, образи, рухи — як шум на водоспаді — бушували в Бертольдовій уяві. Мінилися, миготіли, осліплювали. На хвилю перед очима зачервонів пурпуровий плащ, змучене, кротке, божське обличчя. Зв'язані руки, терновий, покривавлений вінець. Тихим відгуком, мов тінню голоса, десь далеко відхнуло... — „Ecce Homo“... Але те шепотіння враз вкрила хвиля переможних вигуків, що злилися в один триюфальний рев тисячоголового натовпу: — „Ecce Deus“! І на темному небі, небі, віщучім грівовицю — засяла розпеченою міддю, облита сьайвом, сліпуча велитенська постать: міцний, голий боєць-переможець. Залізни мязи. Волова шия. Бездумне, низьке чоло, бездушні, гордовлісні очі. Схрестивши масивні руки на широченних вадланих грудях, твердою ногою стояв той атлет на земній кулі, сповитий безпросвітною темрявою. А з темряви ревла: — „До дідька милосердя страхополохів! Геть із почуттям слинтяїв!.. Варраву!.. Дай нам Варраву!“ (стр. 92/3).

Як вдатно, плястично і сильно змалювала авторка психологію й ментальність сучасних епігонів ніцшеанізму, що боготворять людину, а в брутальній силі бачать найвищий ідеал людства.

„Ora et labora“ — мудрощі старини, потверджені досвідом всіх поколінь — два основні стовпи, що на них сперта рівновага людського духа. Марія і Марта — вище духове життя і клопоти буденної праці, ідеалізм і матеріалізм. Впаде стовп „ора“, не встоїться і „labora“. Ось основна проблема, розвязана в повісті 1313, проблема актуальна для всіх часів і всіх епох, так само в середньовіччю як і для сучасних Бертольдів.

„Во дні они“ — це збірка одинадцяти євангелічних нарисів, досі українській літературі незаних, а через те зовсім оригінальних. Деякі моменти зазначені в Євангелії бере Королева за основу і своєю уявою відтворює те, що було перед тим або потім, даючи в цей спосіб короткі мистецькі твори. Св. Євангелісти кількома словами вирізьбили деякі постаті для всіх віків. Під мистецькою рукою авторки різьби оживають, починають рухатися, жити життям, подібним до нашого. Авторка зближує нас до них, знайомить та немов впроваджує в їх товариство. Маємо змогу приглянутися їх вчинкам, їх шляхетності й великодушності, але теж і людським немочам. Св. Євангелісти дали вірні зримки минулої дійсності. Королева перетворює деякі з них в колірний фільм, згідний з всіма правилами мистецької фільмової техніки, а проте в нічому несуперечний духові і текстові Євангелії. На одній картині фільму бачите uzдоровленого з прокази Ісусом молодця Леві, що дістає службу у Каїфі і з остраху перед втраченою служби, на запит, кого випустити, Ісуса, чи Варраву „не пізнав свого голосу, але вив... в спільний тон з цілим натовпом: Варраву!“ („Лепрозний“); на другій картині вдова Діна, хоч найбідніша з бідних, а проте бере за свою на виховання малу дівчинку, що згубилася на ярмарку, і кидає драхму в храмову скарбонку („Драхма“). Жидівські священики, що вище ставлять стада своїх свиней ніж uzдоровлення біснுவатого („Гадарин“), нетрі душі митаря і фарисея („Сповідь“), Петро, що ще як ученик людською міркою мірять Божі правди вищого стилю („На Морі Галілейськім“, „На Горі“), або терпить, що в своїй немочі відрікає Христа („На Лазаревім хуторі“), Юда малим хлопцем („В Різвяну Ніч“), жінки, що більше бачать своїм духом, як зміслом зору, коли йдуть до гробу Господнього („Vespere autem sabbati...“), Ірод і мотиви його наказу вирізати дітей („Ірод“), Пілат і Йосиф з Ариматеї („Quot est veritas“) — ось картини того фільму, виведені на глибокім психологічній підкладі, що живо беруть за серце, зворушують читача і роблять його ліпшим. Що в повісті „1313“, то й тут заторкнена низка психологічних, філософічних, а то й теологічних питань. Ось приклад:

„— Месія, Понтіє, (так говорить Йосиф Ариматейський) це — відродження мого зганыбленого, знищеного і до щенту спідлілого в утисках народу. — Помітивши Пілатів рух, Йосиф поспішив продовжати: — Відродження не в напрямі конче утворення власної заво-йовницької держави, але перш за все відродження моральне, духове, без якого не може бути нічого великого і вічного. Відродження затоптаних у багно ідеалів, збудження приспаного дзеденчанням золота шляхетного духа, відродження ведучої легенди, що не змерла під брязкіт шалей ваги і бринкання локтя. Месія, Понтіє, це людська гідність, повернена цим гандлярам, крутіям, шахраям і здирщикам, за яких небезпідставно вважає юдеїв цілий світ“.

Взагалі Королева не боїться жадних проблем, не лякається торкатись і середньовічної інквізиції. Сміливо заглядає правді в очі як Моріак і немов Беатріче свого Данте водить нас по всіх нетрях людської душі, по небі і по пеклі. До гриха зближається в панцирі, що береже читача від всякого наступу. Непомилність релігії злучена у неї все з далекоглядним світоглядом.

Хоч в її творах виступає виразний католицький світогляд, то проте немає в них ні трох тенденцій; ніде не стринє моралізаторства чи поук. Світогляд виникає з самої дії. Вона малює факти, а читач сам витягає заключення. Вона образами показує, що фалшом є $2 \times 2 = 3$ і фалшом $2 \times 2 = 5$. Читач сам доходить до чвірки. Зрештою може лишитись при 3(5), якщо на це дозволить йому його льогіка.

Обіч світогляду є в неї ще щось інше: правдивий літературний талант і культура слова. Зі всього вміє зробити літературу. Чого не торкнеться

своїм словом, те мов під ударом магічної палички набирає життя, наливається повнотою. Залишає все поле для праці уяви читача, для його здогадів — що якраз є вимогою доброго літературного твору. Нічого не скаже за скоро, чим розбуджує цікавість і сповинає все серпанком таємничості.

„Або: хтось надумається за помини душі усопшої привезти липівочку бідесеньку капусти кислої. Відгулиш бочечку, а там — біла, соковита, запашна, як локшина, так і засміється вона на тебе. Немов голосом ангельським до тебе промовить:

— „Бачиш, — немов говорить, — бачиш чоловіче грішний, які прегарні річі дає тобі, вікчемному, Господь Премилосердний на потребу?!“

Подякуеш Господеві за дари Його. Добродіїв добрим словом спомянеш, поблагословиш капусточку та й візьмеш у ручечку. Голову закинеш — тай покладеш у рота. Ах! — тяжко було — вірте! — дуже тяжко було не відкусити собі враз із тією капустою і язика чи пальця. Вельми вважати було треба!.. Га?..

Задоволена голова крутилась, посміхалась і облизувалась, немов би в беззубому роті вчувала ще „ангельські голоси“ тієї легендарної капусти.“ (Стр. 110).

Отакої плястики, як в повищій цитаті і багатьох інших місцях позаздростить Королеві і сам Гамсун чи Реймонт. Плястика стилю дозволяє їй живо змалювати побут середньовіччя, з яким джерельно обзнайомлена (знає латинську мову). Над своїм стилем володіє всеціло і вміє його змінити відповідно до потреби, чи постаті, якої устами промовляє. Якщо треба, надає поваги мові, ритмічно переставляючи прикметники по імениках, присудки на кінець речення та уживаючи (не забатаго) кращих архаїзмів. Вдатно наслідуює нахил середньовічних літописців барвисто прикрашувати свою мову, як це бачимо в листі фізикуса до своїх друзів:

„Плінієм і Гомером в одній особі треба бути, щоб словами описати, що трапилося передучора в нас, у Фрейсурзі.

Однак мушу це зробити я, не будучи ні одним, ані другим. Бо ж не тільки всі п'ять зміслів мої збентежені, розум приголомшений, а тіло потовчене значно, але й серце моє тяжко засмучене. І душа сумує, стурбована вельми. І не знайду спокою думкам моїм, аж навіть працювати не можу.

Друзі мої! Тілесним зором моїм довелось мені побачити Ідіон... І більше за те: загибель Помпеї та міст Везувіянських стародавніх, як про те розповідає нам Пліній, А може Содом і Гомору, покараних дощевим вогнем та вихором сірки палаючої, довелось побачити нам?!“ (Стр. 100).

Твори Королеві можна сміло зачислити до клясичних. Віймки з них безперечно увійдуть до майбутніх шкільних підручників як виховні культуро свого стилю і здоровим шляхетним змістом.

Кажуть, що в її творах вряди-годи трапляються чехізми та декілька слів, незгідних зі смаком сучасних пуристів нашої мови. Може. Але скажіть будь ласка: Якщо подивляєте могутній мистецький образ, чи замічаєте волоски пензля, що приліпились до оливої фарби? Як хто хоче, хай волоски вибирає...

Якщо критика висунула У. Самчука на передове місце нашого теперішнього Парнасу, то Королеву слід поставити побіч. Самчук дав епопею душі селянина, Королева — душі інтелігента, Самчук син низів, Королева — верхів...

Авторка обговорюваних творів походить з аристократичного роду Дуїнів-Борковських, вітка якого повернула до українства, як нпр. рід Шептицьких. Перед війною мала звязки з найвищими сферами Великої України, та проте добре обзнайомлена з життям наших низів, виховувалася в київським інституті для дівчат, а передтим в французькому монастирі, перебувала в різних краях західної Європи, подорожувала по Єгипті, Персії, й Індії, знає 8 мов, очитана в зах. европ. літературі, співробітничала як письменниця в французьких журналах, брала участь вже в передвоєнній нашій літературній житті і бачно слідує розвій теперішнього письменства. Тому вона —

синтеза двох поколінь, синтеза культури західної з українською національною, аристократичної з народними елементами, давних відвічних правд і новітніх форм, ідеалізму і реалізму, синтеза глибоко пережита в горнилі душі, синтеза світла, що вибирає лише здорові складники й у всьому задержує міру, ритм і гармонію.

П. Ісаїв.

Катря Гриневичева: Шестикрилець. Історична повість. „Українська Бібліотека“ ч. 35. Львів 1935. Стор. 132, 169.

Так якось вийшло, що саме підписаний рецензент недавно в передмові до повісти Михеєва „Мара“ мав нагоду висловитися про вбогість української літератури в ділянці тематики з княжих часів. Місяць пізніше в тому самому видавництві, що й книжка Михеєва, вийшла повість К. Гриневичевої „Шестикрилець“. Оригінальна українська повість, якої подія відбувається в княжих часах. Літературна поява, яка вправді не захитала ще поважно тези про вбогість нашого письменства в цій ділянці — але все таки зробила поважний виліт. Дай Боже, щоб ця найновіша книжка К. Гриневичевої, разом з її попередніми спробами в цій ділянці, стала щасливим початком ренесансу старокняжих сюжетів у нашому мистецтві слова.

Нова книжка К. Гриневичевої має стільки само сильних сторін, що і слабих. Але що сила її, подібно як і сила минулорічної повісти Косача „Сонце в Чигирині“, лежить у стилі — то й високомистецькі прикмети її на перший погляд кидаються в очі та викликають глибокий респект перед умінням і талантом авторки. Щойно після прочитання книжки приходить рефлексія, якої примітивною паралелею могла б послужити поговорка про людину, що за деревами не бачить ліса. У Катрі Гриневичевої за стилем не видно цілості мистецького твору. Прегарний, буйний її стиль, неначе той океан, вглитує в себе й підпорядковує собі сюжет повісти, її персонажі, психологію, а передовсім композицію. За надто густою мистецькою вишивкою не видно самого матеріалу.

Я вжив угорі порівняння зі стилем Косача. Це порівняння треба брати cum grano salis. Бо коли у Косача стиль був сильний своїм психологічним зв'язком з епохою, — у К. Гриневичевої він сильний своєю романтичною стилізованістю й бароковою переладованістю прикрасами. Давно вже у нас не вийшла книжка так раг excellence романтична, як „Шестикрилець“. А що тема її — середньовічне лицарство — теж типово романтична, тож і вдалося авторці дати такий одноцілий, так органічно перетоплений мистецький твір, що читач з правдивою насолодою втагає в себе цей концентрований аромат високої культури духа, виявленої у висококультурній словесній формі. Направду, рідко можна у нас стрінати таку книжку.

Але оця культурна енергія, виладована письменницею в творчому акті, вимагає, самозрозуміло, теж величезної енергії духа при акті сприймання цього твору читачем. „Шестикрилець“ — це книжка для „горішніх 10.000“ (а може, у нас, і ця цифра зависока?) І це не є повість. Низка блискучих узорів, мережаних найбільш вигадливими способами. Радість і насолода для тих, що розуміють красу, незрозумілу для маси.

Глибоко-романтичний характер твору К. Гриневичевої виявляється навіть у дуже конкретних формах. Є місяць, (ст. 49—51, 104—105 і ін.), які сильно нагадують типово-романтичний, окутаний таємністю спосіб вислову в Шашкевичевій „Олені“, а то й у її стилістичному першовзорі, яким був краледворський рукопис. Є ще й ціла низка окремих стилістичних засобів, які масово трапляються у романтиків усіх народів і всіх часів. Стиль Катрі Гриневичевої стоїть настільки вище від стилю романтиків половини минулого століття, поскільки від того часу пішла наперед культура людства.

Коли буйний цвіт стилістики заглушив у цій книжці композицію й сюжет — то що вже й говорити про ідею? Вона так закутана в блискучі завої словесної форми, що розмотати її не легко; а якщо вона й виступає назовні — то тоді звучить як бляшаний злук. Бо її сила, горяч і краса не є адекватна до форми й блиску стилістики цієї книжки. Книжка виявляє місяцями ніцшівський культ гову до могутности і сили. І тут